

Per Kirkebys tale ved overdragelsen af maleriet, sommeren 1981.

Kilde: PER KIRKEBY og Vesthimmerlands Gymnasium, udgivet 2008 af Vesthimmerlands Gymnasium og HF

»Jeg er maler og har malet et billede. Og egentlig har jeg ikke lyst til at sige mere om det. Et billede bestemmes ikke ved titel eller forklaringer – man må finde sig i at «se» på det. Forklaringer er ikke lys i mørket – højst lysets ekko, de europæiske skygger.

Se, jeg taler i billeder – jeg taler uforståeligt. Billedkunst er stort set uforståelig for den form for snæver sproglig kultur, som især gymnasiet repræsenterer. Så det er det rette sted. Kunsthistorie er bedre end kreativitet. Det er bedre at vide noget om historien frem for at fedte rundt med de alt for uskyldige kreativitetsfingre. Det er falsk uskyld. Men kender man lidt kunsthistorie, kender man også den mærkelige betydning, som stillebenet – opstillingen – spiller som skildring af vores kultur. Ikke blot den symbolske tolkning af det tømte glas, maden der skal spises, som er spist, det slukkede lys – og ud fra det sidste Lyset: Hvor kommer lyset fra i disse billeder? Indefra? Fra den slukkede kæfte? – Det sidste tror jeg, den slukkede ilds ekko.

Og det er det dybeste forgængelighedsbillede i hele repertoire. Lyset beskrevet af skygger, som et tåget ekko af en udbrændt ild. Det er et så «naturligt» billede, at de andre ting, rekvisitterne, væltede glas osv. reduceres til kulisser, noteapparats-symboler. Skyggeforestillingen er en af vor kulturs faste forestillinger. Platon har håndfast udformet ideen. Men i mytologien – om man ellers stadig har nogen fornemmelse for oldævl – findes en smuk fortælling, der ikke så meget handler om skygger som om deres oprindelse: den slukkede ild. Det er fortællingen om, hvorledes Herakles endte sine dage på jorden. Herakles var gift, men forelskede sig i en anden kvinde. Men Herakles' hustru havde et tryllemiddel, som hun havde fået på dramatisk vis: En gang på en rejse fungerede en kentaur som færgemand og bar Herakles' hustru over en flod på sin ryg. Da kentauren ville forgribe sig på hende, afskød Herakles sine pile mod ham. Den døende kentaur fik nu Herakles' hustru til at opsamle nogle dråber af blodet, som skulle fungere som et tryllemiddel til at fastholde Herakles' kærlighed, om det skulle være nødvendigt. Og da nu Herakles forelskede sig i en anden, brugte hans hustru tryllemidlet til at vække den udslukne kærlighedens ild i deres forhold. Hun gjorde det ved at skænke ham en smuk kappe, som var dryppet med tryllemidlet. Men tryllemidlet trængte ind i hans krop som gift, kappen brændte sig fast og dræbte Herakles. Så farlig er den udbrændte ilds genskær. Så over det brændende bål sænkede sig en sort skygge, og bålet blev til en kold ild, et lyn. Og for at gøre hele puslespillet færdigt, så deles Herakles i lys, som farer til himlen og forenes med Hebe, og skygge, som går til Hades.

Desværre er jeg ikke selv så skrap til den græske mytologi, at jeg kan trække på disse vidunderlige historier når som helst. De står ikke parat i hovedet. Jeg har fået denne historie over en omvej, en meget sigende omvej, nemlig hos Strindberg. Hos Strindberg bliver det til Selvforbrænderen, den tærende og samtidig kunstnerisk skabende indre ild. Det er måske derfra, lyset kommer i de store europæiske opstillinger.

Så mange var antydningerne, men ellers må man blot se. Modtage stemningerne. Stemninger er mere korrekt end det isolerede sanseindtryk at se. Sanseindtryk er det grundlæggende, siger vi, og det er også rigtigt, blot er det aldrig som enkeltelementer, som klart definerede størrelser. Der er altid tale om syntese, indtryk eller stemninger sammensat af mange typer sanseindtryk. Men i vores måde at ordne og katalogisere alting på, går vi brutalt til værks over for de komplicerede stemninger og reducerer dem til enkelte kategorier. F.eks. at se et billede. Jeg tror, at oplevelsen af et maleri er en stemning, altså en syntese af mange slags sanseindtryk. Hvem siger, der ikke kommer lyd fra et maleri – lyd, som selv de døve kan høre. Og dertil de sanseindtryk vi ikke har navn på.

Det meste i vores kultur består i at nedbryde stemninger og opløse dem i fiktive enkeltdele, som er lette at håndtere. Skoleundervisningen er stort set baseret på denne mekanik. Vi lærer en masse, som senere gør adgangen til stemningerne meget svær. Små børn reagerer på musik som masse, brud, store blokke, stoflighed af en egen naturlighed. Min lille søn reagerer på musik, som forekommer de fleste voksne svært tilgængelig, som man kalder avanceret og ufolkelig, fordi der ikke er nogen enkel og velkendt melodilinie. Men netop den enkle melodi er udtryk for dette at reducere en stor og rig musikalsk stoflighed til en enkel håndterlig størrelse. (Ikke nødvendigvis altid, men her taget som generel størrelse). Og det er noget, vi lærer: ikke blot når vi synger morgensange i skolen, men meget tidligere, når kikkasse-pædagoger underholder de små med enkle sange. Der tages hårdt fat fra begyndelsen.

Med stemninger forstår jeg altså noget andet end en almindelig flyden hen, noget andet end en stemningsfuld hyggestund. Og på samme måde skal det, jeg har sagt om skolen som redskab for nedbrydning af evnen til at opleve de sande stemninger, ikke forstås som et indlæg for en mere følelsesfuld undervisning. Tværtimod, mig forekommer det, at en mere klarøjet adskillelse af det følelsesfulde og den «videnskabelige» oplæring ville tjene alle parter og interesser bedst. En kunsthistorisk undervisning uden uklar kreativitet vil i længden tjene både kunsten og den enkeltes oplevelsesmæssige muligheder bedst. Og for at gå endnu videre: Tænk, hvad det ville medføre, om de strenge lærere i de rigtig «hårde» fag fik ryddet deres videnskabelighed for følelsesfulde fordomme. Det ville fristille den smule faktisk viden, som der findes, gøre den let at forstå (når det ofte er så svært at forstå, så skyldes det først og fremmest, at hele stemningen eller indpakningen ikke er særlig logisk eller videnskabelig i rette forstand, men er ukontrollable forestillinger, som læreren har vænnet sig til – og som eleven også skal tilvænnes snarere end at indse og forstå) – ikke blot vil den faktiske viden blive blottet, men den ægte intuition vil blive en aktiv størrelse, et brugbart redskab frigjort de fordomsfulde følelser.

Så meget om et maleri på en skole«.